

Τα βυζαντινά κάστρα της Θράκης

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Άρθρο της αρχαιολόγου Δέσποινας Ευγενίδου, «Τα βυζαντινά κάστρα στη Μακεδονία και τη Θράκη».

Μαγικά σημεία συσσωρευμένης γνώσεως παλαιότερων εποχών και αίσθησης ζωής του παρελθόντος αποτελούν τα κάστρα. Η γεωγραφία του χώρου καθορίζει τον τόπο τους, τα υλικά των βουνών καθορίζουν το κτίσιμό τους, το χρώμα της πέτρας καθορίζει το χρώμα τους. Τα έρειπωμένα κάστρα με τους άκανόνιστους όγκους τους δύσκολα μπορείς να τα ξεχωρίσεις· από μακριά μοιάζουν να έχουν γίνη ένα με τα βράχια και την πέτρα της περιοχής. Η επέμβαση του ανθρώπου δέθηκε με το έργο της φύσεως.

Ο Προκόπιος τον 6ο αί., αναφέρει ότι στα Βαλκάνια, υπάρχουν τουλάχιστον 600 σημεία στα όποια κτίσθηκαν κάστρα ή βελτιώθηκαν τα τειχίσματα τους, από τον Ίουστινιανό. Τα περισσότερα από αυτά τα σημεία έχουν πλέον ταυτισθεί.

Οι πρωτοβυζαντινές πόλεις άκολούθησαν την παράδοση και την χάραξη των ρωμαϊκών πόλεων, των μεγάλων διαστάσεων με το έλληνιστικό ίπποδάμειο

σύστημα. Από τον 9ο όμως αιώνα, όσες από αυτές εξακολουθούσαν να ζουν, έχουν περιορίσει την έκτασή τους, ενώ το ιπποδάμειο σύστημα εγκαταλείπεται. Εκτός από τις μεγάλες πόλεις της αυτοκρατορίας, την Κωνσταντινούπολη, την Θεσσαλονίκη και μερικές ακόμα, οι υπόλοιπες μετατρέπονται σε κατοικημένα κάστρα για την προστασία του αγροτικού πληθυσμού.

Τον 10ο αιώνα οι Βυζαντινοί χρησιμοποιούν τη λέξη «κάστρο» για να δηλώσουν τειχισμένους οικισμούς.

Η Θράκη είναι μία γεωγραφική ενότητα που περιλαμβάνει την χερσόνησο της Κωνσταντινουπόλεως, φθάνει δυτικά μέχρι τον ποταμό Νέστο και βόρεια μέχρι την όροσειρά του Αίμου. Αυτή ή περιοχή ήταν η ενδοχώρα της βυζαντινής πρωτεύουσας και τα κάστρα της Θράκης αποτελούσαν την άσπίδα της Κωνσταντινουπόλεως. Τα κάστρα αυτά, παρουσιάζουν μία μεγάλη ποικιλία και αναδεικνύουν ανάγλυφα το δίκτυο άμυνας και οίκησης της περιοχής. Πολλές από τις προϋπάρχουσες πόλεις ανακατοικούνται τον 9ο αιώνα και αποκτούν άλλο όνομα. Στην Κωνσταντινούπολη, τα νέα τείχη που έκτισε ο Θεοδόσιος, κοντά σε εκείνα που είχε ορθώσει ο Κωνσταντίνος, ολοκλήρωσαν ένα πρωτοφανές για την εποχή άμυντικό έργο. Η Αναστασιούπολη ήταν σταθμός της Έγνατίας οδού και λιμάνι στον μυχό της Βιστωνίδας. Η Μαξιμιανούπολη, υπήρξε και αυτή σταθμός της Έγνατίας οδού και σημαντική πόλη, ως το τέλος της πρωτοβυζαντινής εποχής. Και οι δύο εμφανίζονται με διαφορετικό όνομα στην κυρίως βυζαντινή περίοδο. Περιθώριο ονομάστηκε η Αναστασιούπολη και το τείχος της ξανακτίσθηκε από τον Ανδρόνικο Γ΄ Παλαιολόγο, το 1341. Ως Μοσυνόπολη εμφανίζεται η Μαξιμιανούπολη από τον 9ο αιώνα. Οι αρχαιοελληνικές πόλεις-λιμάνια της Θρακικής ακτής, Άβδηρα και Μαρώνεια λειτούργησαν και στη βυζαντινή περίοδο. Η βυζαντινή Μαρώνεια περιορίστηκε μόνο στον χώρο του αρχαίου λιμανιού. Τα Άβδηρα μετονομάστηκαν Πολύστυλο τον 9ο αιώνα και χρησιμοποίησαν μόνο την ακρόπολη της αρχαίας πόλεως, που ήταν κοντά στο λιμάνι. Τα βυζαντινά τείχη πάτησαν πάνω στο αρχαιοελληνικό και ρωμαϊκό τείχος.

Στο κάστρο του Διδυμοτείχου

Το Πύθιο και το Διδυμότειχο έπαιξαν έναν καθοριστικό ρόλο τα τελευταία χρόνια του βυζαντίου, καθώς βρίσκονται ανάμεσα στην Κωνσταντινούπολη και Άδριανούπολη. Οι συχνές επισκέψεις αξιωματούχων, και του ίδιου αυτοκράτορα Ανδρονίκου του Γ΄, καθώς και η οικογένεια του Ιωάννη Καντακουζηνού, που είχε και περυσιακά στοιχειά στην περιοχή αυτή, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της και στην επαφή της με την Κωνσταντινούπολη. Στους πύργους του Πυθίου είναι φανερό και κάποια επίδραση της δυτικής οχυρωματικής αρχιτεκτονικής. Το οχυρωμένο μοναστήρι των Φερών μαρτυρεί μία άλλη χρήση

τῶν ἴδιων αὐτῶν ὀχυρώσεων. Ἡ Ξάνθη καὶ ἡ Κομοτηνὴ, μικρὰ κέντρα στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, ἐξελίχθηκαν μετὰ τὴν ὀθωμανικὴ κατάκτηση καὶ παραμένουν μέχρι σήμερα τὰ ἀστικὰ κέντρα τῆς περιοχῆς.

Πληροφορίες καὶ φωτογραφία τοῦ κάστρου Πυθίου, ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Ἀρχαιολογία, τεύχος 51, Ἰουνίου 1994.